
Суд присяжних: досвід іноземних держав та перспективи розвитку в Україні

Олена Іларіонівна Белова

сектор законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності та судоустрою відділу з питань національної безпеки та правопорядку Дослідницької служби Верховної Ради України

ORCID 0000-0003-3408-1374

Катерина Юріївна Бумага

сектор законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності та судоустрою відділу з питань національної безпеки та правопорядку Дослідницької служби Верховної Ради України

Для цитування цієї статті:

Белова Олена Іларіонівна, Бумага Катерина Юріївна. Дипломатичний набір інструментів штучного інтелекту. International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy. Vol. 2, No. 3, 2023, pp. 30-44. doi: 10.46299/j.isjpp.20230203.02.

Надійшла до редакції: 15 липня 2023 р.; **Схвалено:** 30 липня 2023 р.;

Опубліковано: 01 серпня 2023 р.

Анотація. В цій статті здійснено загальний історико-правовий екскурс щодо утворення суду присяжних (зокрема, у Стародавній Греції, Римській Республіці, Країні Франків, Англії з 11 по 18 століття та США з 17 по 20 століття) як ознаки демократизації та становлення громадянського суспільства. Наведена класифікація сучасних моделей суду присяжних. Також у статті коротко охарактеризовано моделі суду присяжних, які існують у різних країнах: США, країни континентальної Європи (Австрія, Бельгія, Данія, Іспанія, Мальта, Німеччина, Польща, Португалія, Франція, Фінляндія), Англія, Ірландія, країни Азії (Китай, Японія). Автори, спираючись на досвід зазначених іноземних держав, здійснили порівняльний аналіз «континентальної» моделі суду присяжних і «класичної» (англо-саксонської) моделі суду. Крім того, досліджено позиції національних вчених щодо доцільності існування суду присяжних у цивільних справах та кримінальних провадженнях. Стаття містить висновки щодо функціонування суду присяжних у кримінальних провадженнях (як таких, що розглядають питання права) та у цивільних справах, а також найбільш прийнятної моделі суду присяжних для України.

Ключові слова. Суд присяжних, судочинство, досвід іноземних держав.

1. Вступ

Конституція України передбачає, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя виключно через присяжних (пункт 4 статті 124), правосуддя в Україні здійснюють професійні судді, у визначених законом випадках до складу суду залучаються і присяжні (частина 1 статті 127), а також, що судочинство провадиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних (частина 4 статті 129) [1].

Одним із аспектів судової реформи на сьогодні є удосконалення правового статусу присяжних. З цією метою було подано проект Закону України «Про суд присяжних»

(реєстр. № 3843 від 14.07.2020) [2]. Зазначений законопроект передбачає розгляд окремих кримінальних проваджень лавою присяжних у кількості 8 осіб та головуючого судді. При цьому на розгляд присяжних ставляться здебільшого питання факту: 1) чи доведено, що мало місце кримінальне діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа; 2) чи доведено, що діяння вчинене обвинуваченим; 3) чи доведено, що обвинувачений є винуватим у вчиненні інкримінованого йому діяння; 4) чи є обставини, які пом'якшують покарання винуватої особи; 5) чи є підстави для відшкодування завданої винуватою особою моральної шкоди потерпілому (стаття 19 законопроекту). Водночас, цей законопроект наразі перебуває на розгляді у відповідному Комітеті Верховної Ради України, відтак поступово здійснюється його доопрацювання. До моменту прийняття цього Закону необхідним є побудова такої моделі суду присяжних, яка буде найбільш ефективною для України та сприятиме вирішенню відповідних питань здійснення правосуддя, функціонування судової системи, проведення судової реформи тощо. У зв'язку з цим, вивчення відповідного досвіду іноземних держав та правової доктрини у зазначеній сфері правових відносин є вельми актуальним.

2. Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом дослідження є моделі суду присяжних іноземних держав та України. Предметом дослідження виступають порядок побудови та функціонування суду присяжних у різних країнах (іноземних державах та Україні).

3. Мета та задачі дослідження

Метою є здійснення порівняльно-правового аналізу моделей суду присяжних в іноземних державах, існуючої моделі суду присяжних в Україні із подальшим визначенням напрямів її трансформації й оптимізації. Відповідно до зазначеної мети були поставлені такі задачі: 1) проаналізувати чинне судоустрійне і, за необхідності, процесуальне законодавство з погляду належного та ефективного функціонування суду присяжних в Україні; 2) здійснити аналіз практики іноземних держав щодо побудови суду присяжних; 3) сформулювати пропозиції щодо реформування та оптимізації існуючої моделі суду присяжних в Україні.

4. Аналіз літератури

Питання побудови та функціонування суду присяжних в Україні не досліджено на належному рівні. У зв'язку з цим, для здійснення цього дослідження використовувались переважно іноземні джерела, зокрема, законодавство країн, що вивчались, аналітичні довідки, офіційні роз'яснення тощо. Також були використані праці вчених Войтановича А., Солодкова А. щодо класифікації моделей суду присяжних; Карзонової Л., Татулич І., Тополевської Л. щодо надання загальної характеристики таких моделей. Праці Гузепи М., Оверчука М, Лисюк Ю. досліджувались на предмет функціонування суду присяжних у кримінальних провадженнях. У працях Фурси С., Сапейка Я., Смірної В. вивчались питання функціонування суду присяжних у цивільних справах.

5. Методи досліджень

Під час здійснення цього дослідження використовувались методи системного аналізу, порівняльно-правовий метод, метод контент-аналізу і метод альтернатив.

6. Результати досліджень

Беззаперечним є те, що суд присяжних є невід'ємним інститутом, який забезпечує юридичне узгодження інтересів соціальних суб'єктів щодо безпечних і справедливих умов життя. Вважаємо, що суд присяжних є демократичним феноменом з тривалою історією розвитку, а відмінними рисами такого судочинства є прозорість, колегіальність і таємниця голосування, що дозволяє характеризувати його як справедливий і відкритий інститут.

Суд присяжних змінювався в часі та еволюціонував. Декі вчені вважають, що окремі елементи суду присяжних можна спостерігати вже в античний період, при цьому важливо розрізняти риси суду присяжних, що зароджуються, і зачатки родоплеменних судів [3].

Зокрема, в Давній Греції елементи суду присяжних вбачались в інституті участі населення в судовому розгляді, колективному прийнятті рішень. Мова ідеться про т. з. «геалістів» (geliasts) – судові колегії, що складалась із 501 або 1001 члена, участь яких передбачалась щодо розгляду справ за скоєні злочини проти держави: державна зрада, службова розтрата, участь у змові, а також найтяжчі злочини, за які передбачалася навіть смертна кара. Для прийняття рішення шляхом голосування судді отримали камінці для голосування різних кольорів, які, не радячись, таємно опускали в одну з амфор, що стояли в залі, тим самим висловлюючи свою думку про винуватість чи невинуватість обвинуваченого [3].

У Римській Державі республіканського періоду існували дві народні колегії: центуріатна асамблея (Centuriate Assembly) – розглядала справи про найтяжчі кримінальні злочини, за які передбачалася смертна кара, та асамблея по трибах (Assembly of Tribes) – складалась із плебеїв, розглядала справи про злочини, за які передбачалося покарання у вигляді штрафу. Народні засідателі шляхом голосування вирішували питання про винуватість чи невинуватість обвинуваченого без проведення зборів більшістю голосів центурії або триби. У період ранньої Республіки голосування відбувалось усно. Однак, пізніше голосування відбувалось таємно, шляхом запису на табличці у вигляді літери «U», що означало «за», і протилежного рішення «проти», яке позначалося літерою «A» [3].

У середньовічних франків (5-6 століття н.е.) існував суд рахімбургіїв (Rachimburgii) – суд заможних осіб, які до того ж були воїнами, та мали паво судити. Рахімбургії знали правові норми і брали участь у засіданнях, рішення приймалося більшістю голосів, і для визнання його дійсним потрібно було, щоб проголосувало щонайменше сім осіб. Однак, пізніше їх місце зайняли чиновники та вельможні особи – землевласники [3].

Прийнято вважати, що суд присяжний у сучасному його розумінні з'явився у Англії. Однак, спочатку суд присяжних не мав нічого спільного з демократією. Це був інструмент, за допомогою якого переможці-нормани намагалися поширити свою владу на Англію. Зокрема, у 1066 році нормани після завоювання відповідних територій скликали групи заможних місцевих жителів і наказували їм, спираючись на їх знання, свідчити про розподіл власності, місцеві звичаї та оподатковувані ресурси [4].

З 1154 року суд присяжних перетворився на судовий інструмент, так як його використовували для вирішення майнових спорів. Але все ще населення вважало, що суд присяжних є механізмом представницького управління. Такі присяжні були більше схожі на свідків, ніж на суддів: це були місцеві жителі, які повинні були вирішувати майнові спори, а пізніше й інші справи, на основі особистого знання фактів, що лежать в основі справи. Якщо виявлялося, що їх рішення було помилковим, їх карали за надання неправдивих свідчень (механізм attaint). Присяжні оголошували колективний вердикт, що ухвалювався після обговорення і досягнення консенсусу. До середини 14 століття вердикти мали бути одностайними. До середини 15 століття присяжні вже не були свідками, а лише перевіряли докази [4].

До 17 століття довіра до присяжних у населення зростає. Присяжні ухвалювали важливі для громад рішення. Це призвело до виникнення практики самоврядування серед середнього класу – власників землі та іншого майна, щодо яких вирішувались відповідні спори за участю

присяжних [4]. Після справи Бушелла (Bushell's case) [5] у 1670 році ці присяжні були звільнені від загрози покарання за свої вердикти, підриваючи таким чином королівський контроль. У 1689 Лондонський суд присяжних у «Справі семи єпископів» (Seven Bishops' Case) [6] виправдали представників духовенства, що відмовились зачитати в церквах по всій країні «Декларацію про індульгенції», яка була частиною програми з підриву Англійської церкви. Вважається, що саме цим рішенням було задекларовано незалежність присяжних [4]. У зв'язку з цим, в кінці 17 століття демократичний механізм суду присяжних вступив у прямий конфлікт з «короною».

Також у 17 столітті присяжні прибули до Америки з першими колоністами (до Вірджинії – у 1624 році, в колонії Массачусетської затоки – у 1628 році). У міру того, як розбіжності між Великою Британією та її американськими колоніями зростали, суд присяжних сприймався «голосом колоністів» (наприклад, у 1734 році у Нью-Йорку було ініційоване переслідування видавця Джона Пітера Зенгера (John Peter Zenger case) [7] за підбурювання, справа розглядалась судом присяжних, який був проінструктований, що він зобов'язаний винести вирок, якщо відповідач опублікував слова, про які йде мова, незалежно від того, чи були вони правдивими чи неправдивими. Водночас, присяжні відхилили вказівку королівських суддів і визнали Зенгера невинуватим. Надалі у 1760-х роках, коли суперечки між колоніями та материнською країною загострилися, суд присяжних опинився в епіцентрі протистояння і часто відмовлявся виконувати королівські укази [4].

Під час розробки Конституції США було зазначено, що суд присяжних може розглядати лише кримінальні справи. Відсутність у присяжних повноважень на розгляд цивільних справ викликало протести «антифедералістів» (Antifederalists). Компромісом стала Сьома поправка до Конституції, яка зберігає право суду присяжних у цивільних справах [4].

В Англії 18-го століття присяжними були лише чоловіки з високим достатком. У колоніальній Америці був подібний підхід. Зокрема, жінки не могли бути присяжними до отримання виборчих прав в 1920-х роках. В США присяжні також тривалий час відбирались за расовою ознакою [4]. Лише в 1991 році Верховний Суд США у справі «Пауерс проти Огайо» (Powers v. Ohio) [8] визнав що право бути присяжним є подібним до конституційних виборчих прав (права голосу).

Концепція суду присяжних була поширена і в інших країни, де існувала у різних моделях залежно від національних особливостей.

На думку деяких науковців, наразі у світі існують такі моделі суду присяжних: англо-американська та континентальна або «змішана».

Англо-американська модель характеризується розмежуванням компетенції між колегією присяжних та професійним суддею, ухваленням присяжними вердикту (який, як правило, за винятком Іспанії) є немотивованим, можливістю оскарження вердикту лише в разі допущення істотних процесуальних порушень; у цій моделі вердикт виноситься присяжними без участі професійних суддів, присяжні самі вирішують питання щодо доведеності вини обвинуваченого; при цьому присяжні беруть участь у дослідженні доказів із самого початку судового розгляду [9]. Така модель використовується у багатьох країнах.

У *Великобританії*, якщо обвинувачений обирає розгляд справи судом присяжних, визначається група потенційних присяжних, яким надсилаються повістки. З них формується лава присяжних кількістю 12 осіб. Під час судового розгляду присяжним представляються докази (документи, фотографії, відео, інші матеріальні предмети), показання свідків або експертів, доводи адвокатів. Присяжних виводять у дорадчу кімнату, де вони спільно обговорюють докази, їхній зв'язок з обвинуваченнями або позовами, що розглядаються судом, і з чинним законодавством, після чого присяжні розпочинають нараду. Після зачитування вердикту в протоколі судового засідання суддя може перенести справу на окреме слухання для винесення вироку або негайно приступити до цього. Присяжні звільняються після зачитування вердикту [10]. Сам вердикт може бути прийнятий одногосно або у відповідній комбінації голосів «за» і «проти», що залежить від кількості присяжних, які лишилися для вирішення

справи. Існують такі комбінації: якщо присяжних 12: 11 – 1 або 10 – 2; якщо присяжних 11: 10 – 1; якщо присяжних 10: 9 – 1; якщо кількість присяжних зменшується до дев'яти, прийнятним буде лише одноголосний вердикт [11].

У Ірландії суди присяжних (у кількості 12 осіб) розглядають кримінальні справи в першій інстанції. При цьому присяжні вирішують питання факту, а не права, рішення ухвалюють колегіально шляхом таємного голосування. Рішення присяжних не оскаржується в апеляції, так як суд не ухвалював це рішення, лише надавав роз'яснення процесуальних норм та правил. Суд присяжних розглядає справу у разі, якщо за вчинення злочину передбачене довічне ув'язнення. При цьому у випадку, якщо у справі кілька обвинувачених і один із них заперечує проти розгляду справи судом присяжних, справи роз'єднуються і розглядаються окремо [12]. Присяжним може бути особа, яка: досягла 18 років, є громадянином Ірландії, який зареєстрований для голосування на виборах Dáil Éireann, на момент надіслання повідомлення про виклик проживає в Ірландії [13].

У США суд присяжних (Trial Jury), також відомий як мале журі (petit jury), вирішує, чи вчинив підсудний злочин, який йому інкримінують у кримінальній справі, або чи заподіяв підсудний шкоду позивачеві у цивільній справі. Складається з 6-12 осіб. Судові процеси, як правило, публічні, але наради присяжних є закритими. Відповідачі мають право з'являтися, давати свідчення і викликати свідків на свою користь. Кінцевим результатом є вердикт на користь позивача або відповідача у цивільній справі, або вирок «винен» / «не винен» у кримінальній справі. Великому журі (Grand Jury) надаються докази від прокурора США, обвинувача у федеральних кримінальних справах. Велике журі визначає, чи є «достатні підстави» вважати, що особа вчинила злочин і має постати перед судом. Якщо велике журі вирішить, що доказів достатньо, обвинуваченому буде пред'явлено обвинувальний акт. Складається з 16-23 осіб. Слухання у суді присяжних (велике журі) не є відкритими для громадськості. Обвинувачені та їхні адвокати не мають права виступати перед великим журі [14].

Особливістю континентальної моделі є утворення єдиної колегії за участю як професійних суддів, так і присяжних, які спільно вирішують питання факту (винуватість / невинуватість обвинуваченого) та кваліфікації злочину й покарання [9].

У Австрії окремі категорії кримінальних справ (про злочини, за які передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк більше п'яти років, за винятком випадків, коли справа має розглядатися через суд присяжних) розглядаються за участі народних засідателів (непрофесійних суддів – Schöffensenate / lay justices). Як правило, колегії складаються з професійних суддів і засідателів (зазвичай один професійний суддя, а в деяких випадках двоє професійних суддів і завжди двоє засідателів). При цьому окремі категорії справ (щодо злочинів, за які передбачене мінімальне ув'язнення понад 5 років і максимальне ув'язнення понад 10 років, а також для політичних злочинів (наприклад, державна зрада, державна зрада, участь у націонал-соціалістичній діяльності) розглядають колегії за участі присяжних (Geschworenengerichte – «jurymen» та «jurywomen») у кількості 8 осіб та трьох професійних суддів. Рішення, винесені судами, включаючи колегію присяжних, або колегії, що складаються з професійних суддів і засідателів, можуть бути оскаржені у Верховному Суді, за винятком випадків, коли оскаржується лише вирок. В останньому випадку апеляційним судом є компетентний Вищий регіональний суд [15].

У Бельгії суд присяжних розглядає кримінальні справи, якщо особу звинувачують у вчиненні серйозного кримінального правопорушення (crime / misdaad), яке не може розглядатися або не розглядається як кримінальне правопорушення (délict / wanbedrijf). Суд присяжних очолює професійний суддя, якому допомагають двоє інших професійних суддів. Судді не ухвалюють рішення щодо винуватості чи невинуватості обвинувачених. Питання про те, чи був злочин вчинений саме обвинуваченим, вирішується присяжними. Присяжні у Бельгії обираються шляхом жеребкування серед населення. Будь-який громадянин Бельгії віком від 28 до 65 років може бути запрошений бути присяжним за умови, що він (вона) є дієздатним,

вміє читати та писати і ніколи не був засуджений до більш ніж чотирьох місяців ув'язнення або більш ніж 60 годин громадських робіт [16].

Дослідники відзначають, що у *Данії* суд присяжних як такий відсутній, натомість справи розглядаються народними засідателями [17]. Так, у більшості випадків кримінальні справи розглядає колегія з одного професійного судді та 2-х непрофесійних суддів (засідателів). Однак, у більш серйозних справах, у яких прокурор вимагає покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 4 років, справи розглядає колегія з 3-х професійних суддів і 9 присяжних. Присяжні не розглядають справи, у яких особа обвинувачується у вчиненні злочину, пов'язаного з наркотиками чи фінансового злочину. У випадках, коли особа визнала свою провину, або коли їй загрожує лише штраф, справи розглядаються суддею одноосібно [18].

У *Іспанії* суд у складі 1 професійного судді та 9 присяжних розглядають окремі категорії справ, зокрема, злочини, вчинені державними службовцями під час виконання ними державних обов'язків, проти довілля, проти особистості: вбивство, батьковбивство, за розкрадання державних коштів. Присяжним може бути громадянин Іспанії, що досяг 18-річного віку, має політичні права, зареєстрований в будь-якому з районів міста провінції, де був скоєний злочин, має фізичну та розумову здатність виконувати обов'язки. При цьому засуджені за злочини, особи, затримані та тимчасово ув'язнені, не можуть виконувати цей громадський обов'язок. Присяжними в Іспанії не можуть бути громадяни старше 65 років, або які виконували обов'язки присяжного протягом останніх 4 років, або проживають за кордоном, або на момент виклику несуть професійну військову службу, чи за сімейними обставинами, або у разі виконання важливої роботи загального інтересу (коли заміна працівника може спричинити серйозні збитки) [19].

У *Китаї* ідея мирових суддів виникла ще за часів пізньої династії Цин. Засідателі (lay judges) стали частиною правової системи КНР під впливом соціалістичного права колишнього Радянського Союзу. Вважається, що запровадження в Китаї інституту непрофесійних суддів, яких називають засідателями, має на меті створити більшу прозорість і, таким чином, боротися з корупцією та підвищити якість процесу прийняття рішень. Додаткові цілі включають в себе освіту громадян у сфері права та створення більшої довіри до судової влади та правової системи. Так як у Китаї немає окремих спеціалізованих судів, а правосуддя у цивільних, адміністративних і кримінальних справах здійснюється народними судами, засідателі можуть розглядати кримінальні, цивільні та адміністративні справи. Обвинувачені у кримінальному провадженні, позивачі в адміністративному провадженні та сторони у цивільному процесі можуть клопотати про розгляд їхніх справ за участю засідателів у першій інстанції. Крім того, якщо справа має «серйозний вплив на суспільство» (презюмується у кримінальному провадженні, якщо можливим результатом є вирок у вигляді позбавлення волі на строк понад десять років, довічного ув'язнення або смертної кари), вона розглядається великою колегією (large panel) у складі 3-х суддів і 4-х засідателів [20].

У Кримінальному суді *Мальти*, який діє як суд першої інстанції, справи розглядаються в тому числі судом присяжних, який очолює суддя, який засідає з присяжними у кількості 9 осіб [21].

Для *Німеччини* характерною є розгляд кримінальних справ колегією за участі одного професійного судді та 2-х засідателів (непрофесійних суддів – Lay Assessors). У деяких дуже серйозних справах, наприклад, справах, пов'язаних зі смертю жертви, суд складається з трьох професійних суддів і двох народних засідателів. Усі важливі процесуальні питання під час судового розгляду вирішує весь суд, судді та засідателі, а не лише головуючий суддя. Протягом усього процесу прийняття рішень засідателі мають такі ж права, як і професійні судді. Для вирішення процесуальних питань необхідна лише проста більшість голосів, засідателі не можуть переважати своїх колег-суддів. Це ще більше стосується рішень щодо вироку та покарання, де необхідна більшість у дві третини голосів. Таким чином, непрофесійні судді можуть запобігти винесенню будь-якого рішення на шкоду (або на користь) обвинуваченого [20]. Засідателі обираються через процес подання пропозицій та відбору, в

якому домінують місцеві парламенти та місцеві органи влади [22]. Ці органи складають список потенційних засідателів, який складається з вдвічі більшої кількості засідателів, ніж фактична потреба. Потім комісія, що складається з одного професійного судді, одного адміністративного працівника та десяти довірених осіб, призначених державною адміністрацією, обирає засідателів зі списку. Засідателі призначаються до різних судів шляхом випадкового відбору строком на 12 днів [20].

У *Польщі* справи розглядає суддя або колегія суддів. Хоча судів присяжних як таких немає, у справах про менші злочини суди розглядаються суддею разом із двома громадянами Польщі. Громадяни працюють разом із суддею, щоб визначити винність чи невинуватість і визначити покарання [23].

У *Португалії*, якщо за злочин передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад вісім років, прокурор, потерпілий або підсудний можуть вимагати розгляду справи присяжними. Присяжні складаються з трьох суддів (*juizes de direito*) і чотирьох присяжних (*jurados*), які є громадянами Португалії, віком від 18 до 65 років і, які є зареєстрованими виборцями. Присяжні не розглядають справи про тероризм або серйозну організовану злочинність [24].

У *Франції* суд присяжних (*cour d'assises*) розглядає тяжкі злочини – злочини, які передбачають покарання від 10 років позбавлення волі до довічного ув'язнення. Суд присяжних є у кожному департаменті не є постійним судом. Суд складається з 3 професійних суддів: голови, який є головою відділення або звичайним суддею в апеляційному суді, і 2 засідателів, які є звичайними суддями в апеляційному суді або суддями в регіональному суді департаменту, 6 присяжних – громадян, обраних жеребкуванням. Коли суд присяжних розглядає тяжкі злочини, вчинені неповнолітніми, він називається судом присяжних у справах неповнолітніх (*cour d'assises des mineurs*). У цьому випадку 2 засідателі є суддями, що розглядають справи за участю неповнолітніх. При цьому присяжні не розглядають такі злочини: тероризм, військові злочини, злочини пов'язані з торгівлею наркотиками [25].

У *Фінляндії* відсутні присяжні як такі. Однак, цивільні та кримінальні справи у окружних судах можуть розглядатись колегією у складі одного судді та 2 засідателів (*lay judges*). Під час прийняття рішення по суті справи головуючий спочатку роз'яснює засідателям основні ознаки справи і роз'яснює положення закону, що має застосовуватись до справи, висловлює власну точку зору. У разі незгоди принаймні одного з членів колегії з головуючим, проводиться голосування. Кожен засідателю має право приймати незалежне від головуючого рішення. Після головуючого кожен член висловлює свою думку в порядку посади, від молодшого до старшого. Рішення приймається більшістю голосів, якщо голоси діляться порівну, обирається варіант більш «легший» для підсудного. Засідателем може бути громадянин Фінляндії у віці від 25 до 65 років, який проживає в муніципалітеті, що належить до судового округу районного суду, є неупередженим, не є банкрутом або особою, дієздатність якої обмежена [26].

Японія протягом багатьох років експериментувала з різними системами кримінального судочинства, які включають непрофесійних суддів. З 2009 року в деяких категоріях кримінальних справ вони використовують змішаний трибунал під назвою «Сайбанін» (*Saiban'in*). Трибунал складається з колегії професійних і непрофесійних суддів (засідателів), які виносять вердикт про винуватість і призначають покарання. Метою створення цього трибуналу було сприяння розумінню громадськістю судової системи і, таким чином, підвищення довіри до неї. «Сайбанін» використовується на рівні районних судів у серйозних кримінальних справах: справах, що караються смертною карою, ув'язненням на невизначений термін або ув'язненням з каторжними роботами. Трибунал складається з шести випадково відібраних громадян (засідателів) та трьох професійних суддів [20].

З наведеного вбачається різноманітність моделей суду присяжних (або інших практично ідентичних підходів до залучення населення до здійснення правосуддя). Однак, деякі науковці вважають, що континентальна модель не є судом присяжних, однак, є реалізацією інституту [народних] засідателів (*lay jury, jurors*).

Карнозова Л.М визначала суд присяжних не як «народне правосуддя», а особливою конструкцією процесу за участю народного елемента, із розподілом компетенції між професійними й непрофесійними суддями, які беруть участь у т. зв. «сукупній» діяльності зі здійснення правосуддя і є елементами певної цілісності [27, 60]. Такий підхід є компромісним щодо визначення суду присяжних, його підтримують також вчені Солодков А.А. [9, 134], Шишкін В.І. [28, 689] та інші.

Як стверджує Татулич І., суд присяжних (у вузькому сенсі) є яскраво вираженим показником принципу демократії, при якій права і свободи людини є найвищою цінністю держави. Суд присяжних допомагає реалізувати і змагальну форму судочинства, на засадах якої здійснюється цивільне судочинство [29, 69]. Підтвердженням цього є позиція Тertiшника В.М., який стверджує, що із створенням та належним функціонуванням суду присяжних змагальність сторін буде не просто формою судового процесу, а стане необхідною практичною реальністю, суттєвим каталізатором пошуку істини [30, 279]. Крім цього, їх участь у процесі забезпечить дотримання загальноправових принципів, таких як законність, гуманізм, справедливість.

Також зазначається, що традиційно суди присяжних розглядаються як гарантія проти зловживання з боку деспотичної влади. Із посиланням на праці Джиффорда Д. Дж. і Джиффорда К.Х. вказується, що у країнах, де суд присяжних є традиційним протягом останніх десятиліть, існують тенденції до обмеження сфери дії суду присяжних як у кримінальних, так і в цивільних справах [32, 110]. У тоталітарних державах суд присяжних відсутній. Натомість, для демонстрації та імітації залучення суспільства в судовому процесі в низці таких країн було запроваджено інститут народних засідателів, які, за винятком надзвичайних ситуацій, значно більше піддаються впливу професійного судді і, як правило, підтримують його точку зору [32, 19].

Разом з тим, з таким підходом щодо залучення народних засідателів для створення загального враження демократичного суспільства не можна погодитись. Як наведено вище, інститут засідателів широко використовується у розвинутих державах, зокрема, у Польщі, Фінляндії, Австрії, Германії тощо. При цьому законодавство цих держав не ідентифікує де-юре таких осіб як присяжних, натомість визначає їх статус саме як *lay jury*, *jurors* – засідателі. При цьому демократичність режиму цих країн не викликає сумнівів.

Натомість залучення населення до здійснення правосуддя незалежно від організації цього інституту – присяжних в «класичному» розумінні (за англо-саксонською моделлю) чи засідателів – має на меті, як правило, посилення довіри населення до судової системи, а також підвищення рівня обізнаності громадян про те, як здійснюється правосуддя. Ці інститути в цілому сприяють як «відкритості» суду (прямий вплив існування системи залучення населення до здійснення правосуддя), так і громадянській активності суспільства. Зокрема, як було зазначено вище, в Англії залучення представників середнього класу до розгляду справ врешті призвело до усвідомлення ними себе повноправними учасниками громадянського суспільства спочатку на рівні громад, а пізніше і на загальнодержавному рівні.

При цьому вважаємо недопустимою критику інституту засідателів та визначення його як ознаки недемократичного суспільства на противагу інституту присяжних. Запровадження тієї чи іншої моделі, як правило, залежить від багатьох чинників: особливості культурно-традиційного характеру, рівня правосвідомості громадян, обізнаності населення щодо правової системи країни, мети та порядку функціонування інституту присяжних тощо. У цьому аспекті варто звернути увагу на те, що модель присяжних, зокрема у Англії і США, поступово видозмінювалася та формувалася залежно від процесу самоусвідомлення громадянами: від насильно насадженого завойовниками до незалежного інституту громадянського суспільства, здатного захистити права та законні інтереси населення.

Тому запровадження ідентичної моделі суду присяжних у країні, основна частина населення якої не пройшла відповідний шлях розвитку самосвідомості, може виявитись не лише неефективною, однак і деструктивною для здійснення правосуддя в конкретній справі і

для судової системи в цілому (тут варто враховувати, що присяжні розглядають конкретні справи, ухвалюючи вердикти чи приймаючи участь в ухваленні судових рішень).

За таких умов, вважаємо, правильною позицію вчених, які не розмежовують інститути народних засідателів та присяжних. Натомість здійснюють внутрішню класифікацію залежно від ролі представників населення у здійсненні правосуддя.

Так, Войнатович А. Б. пропонує визначати поняття «присяжний» у двох аспектах: 1) суд присяжних засідателів у широкому сенсі як усі сучасні форми участі народу у кримінальних справах (включаючи інститут народних засідателів); 2) суд присяжних у вузькому сенсі – англо-американського зразка, тобто з окремою колегією засідателів від народу (обраних представників суспільства, які утворюють окрему від професійного судді колегію – журі присяжних), що приймають рішення про винуватість або невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення – вердикт [31, 44].

Тим не менш, не зважаючи на визначену глобальну роль інституту присяжних для судової системи, його функція відрізняється залежно від того, чи застосовується він у кримінальних справах (провадженнях) чи у цивільних справах (або інших справах, де розглядаються спори у приватно-правових відносинах).

На думку Тополевського Р. та Тополевської Л., основна функція суду присяжних у кримінальних справах полягає в тому, що вони повинні вирішити, чи доведено вину підсудного «поза розумними сумнівами». Крім цього, вони можуть вирішувати питання попереднього характеру, наприклад, чи є обвинувачуваний психічно здоровим, осудним [32, 18].

Волоско І. Р. вважає правильним підхід українського законодавця до закріплення спільної колегії професійних суддів та присяжних, які разом досліджують як питання факту, так і права. Така модель, на її думку, цілком вписується в європейську континентальну модель кримінального процесу та в сучасних умовах із урахуванням обґрунтованих авторських пропозицій щодо вдосконалення суду присяжних дозволить забезпечити належну участь народу у відправленні кримінального судочинства. Але необхідно мати на увазі, що переконання присяжного в конкретній справі може бути зумовлене не лише сукупністю доказів, а й іншими факторами, які не мають юридичного значення: стереотипи, що склалися у присяжного щодо певного кола людей, зовнішній вигляд та поведінка обвинуваченого, його реакція на показання свідків тощо. Тому професійні судді повинні володіти методикою нейтралізації таких факторів [33, 10].

Для сучасного суду присяжних в Україні, на думку Гузели М., не вистачає: а) розмежування компетенції між професійними суддями і присяжними (присяжні визначають доведеність діяння, винність підсудного і можливість засудження його з полегкістю, а судді ведуть засідання, вирішують юридичні питання, враховуючи призначення покарання); б) організаційне відокремлення колегії присяжних від професійних суддів [34, 431].

У цьому контексті деякі вчені зазначають, що особливої уваги потребує належне забезпечення гарантій незалежності й недоторканності присяжного.

Відповідно до статті 48 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [35] незалежність полягає у відсутності будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання у діяльність судді, а, відповідно, і присяжного. Тому втручання у діяльність судді та присяжного щодо здійснення правосуддя забороняється і має наслідком відповідальність, установлену законом. Однак, вітчизняні науковці застерігають, що в законодавстві й на практиці майже відсутні гарантії захисту присяжних від незаконного впливу на них [36, 252].

Оверчук С. звертає увагу на недосконалість чинного кримінально-процесуального законодавства, зазначаючи, що незалежність присяжних нівельована статтею 391 Кримінального процесуального кодексу України [37], яка визначила порядок наради і голосування в суді присяжних, встановивши фактично підконтрольність присяжних головуючому судді [38]. У зв'язку з цим, існує ризик перетворення суду присяжних на суто формальний інститут без реальних важелів впливу на прийняття рішень [39, 272]. При цьому,

аналізуючи положення статей 383 та 391 Кримінального процесуального кодексу України [37], Лисюк Ю.В. доходить висновку, що їх зміст дає чітко зрозуміти, що професійний суддя має повне право впливати на думку та рішення присяжних [40, 203].

З урахуванням наведеного, вбачаємо за доцільне запровадити інший підхід функціонування суду присяжних під час розгляду кримінальних проваджень, а саме: наблизений до «класичної» (англо-саксонської) моделі. Вважаємо, важливим є надання присяжним можливості самостійно досліджувати та оцінювати доказову базу, а також приймати рішення з питань факту (виносити вердикт). Водночас, не можна позбавляти присяжних можливості висловлювати власну позицію з інших питань, які відносяться до «питань права», однак, вона не повинна мати вирішального значення для професійних суддів, які є фаховими спеціалістами із належним рівнем досвіду, ухвалюють остаточне рішення у справі.

Щодо цивільних справ, Цивільний процесуальний кодекс України передбачає, що суд у складі одного судді і двох присяжних розглядає в порядку окремого провадження справи про: а) обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи; б) визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою; в) усиновлення; г) надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; д) примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу (стаття 293) [41].

На сьогодні відсутня однозначна позиція науковців щодо доцільності існування інституту присяжних в цивільному процесі.

Татулич І. зазначає, що законодавець передбачив участь присяжних лише в деяких категоріях справ, оскільки вони є особливо складними й зачіпають особисті немайнові права людини. Але інші справи окремого провадження, на її думку, теж пов'язані з особистими немайновими правами фізичних осіб. Наприклад, справи про емансипацію, про надання права на шлюб, про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей, про встановлення режиму окремого проживання за заявою подружжя. Проте вони розглядаються суддею одноособово, хоча теж є досить складними і вимагають детального розгляду та вивчення для ухвалення законного та обґрунтованого рішення. У таких категоріях справ захищаються як майнові, так і немайнові особисті права особи [29, 70].

Колісник О. В. зазначає, що до таких справ необхідно зарахувати справи про позбавлення й поновлення батьківських прав, про відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав, про визначення чи зміну місця проживання дитини, спори щодо участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від неї. Такі справи, на думку дослідника, мають велике значення як для дитини, так і для того з батьків, кого позбавляють цих прав, тому брати участь у прийнятті рішення мають не лише професійні судді, а й представники громадськості, щоб не суддя з усталеними стереотипами вирішував справу, а представники суспільства з високими моральними якостями, загостреним відчуттям справедливості [42, 140].

Фурса С.Я. пропонує у справах, в яких вартість позову сягає більше ніж 1 млн гривень, сплачувати судовий збір з урахуванням участі у справі суду присяжних. Автор декларує залучення присяжних до участі у справах позовного провадження, а фінансові витрати на присяжних включати у вартість судового збору у вищезазначених справах [43, 15].

На противагу такій позиції, деякі вчені вважають, що інститут присяжних (народних засідателів) у тому вигляді, як він існує, вичерпав свій ресурс. Він вже не є ані контролем суспільства над судочинством, ані помічником судді, ані засобом участі у відправленні правосуддя. Він став знову судовим баластом, який не потрібний ні суду, ні самим народним засідателям, ні суспільству в цілому. Таким чином, всі справи окремого провадження доцільно розглядати суддею одноособово [44, 163].

Сапейко Л.В. також вважає, що інститут народних засідателів (присяжних) в цивільному судочинстві є номінальним, оскільки він не виконує свого юридичного призначення. Судові

рішення у справах, в яких на сьогодні передбачена участь народних засідателів (присяжних), до введення даного інституту в законодавство мали, як і зараз, найменш суперечливий характер порівняно з рішеннями в позовних справах, в яких наявні спори про право, сторони та інші зацікавлені особи із протилежними інтересами та різні за своєю суттю і значенням доказові джерела, що ускладнює їх вирішення. Вирішення справ окремого провадження, зокрема тих, в яких мають брати участь народні засідателі (присяжні), відбувається здебільшого на підставі наперед встановлених законом доказів (письмових доказів, що мають офіційний характер), належно дослідити та оцінити які здатен лише професійний суддя, тому практичної необхідності залучати народних засідателів до розгляду певних категорій справ окремого провадження немає [45, 299].

Смірнова В. взагалі пропонує виключити з переліку справ, що розглядаються за участю присяжних, справи про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною й поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою, надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку, примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу, а залишити тільки їх участь у справах про усиновлення. Натомість авторка обґрунтовує запровадження інституту присяжних у позовному провадженні, оскільки участь присяжних є необхідною в тих категоріях справ, де зачіпаються фундаментальні інтереси та права людини, де думка представників громадськості має значення з урахуванням їхнього соціального досвіду й активної життєвої позиції [46, 71].

У цьому контексті звертаємо увагу, практика участі присяжних у цивільних справах існує у відносно невеликій кількості держав (із досліджених вище – США, Китай). У цих країнах залучення присяжних до розгляду відповідних категорій справ зумовлені історичними і організаційними особливостями (перейняття досвіду Англії – для США, відсутність спеціалізованих судів – у Китаї).

Наразі в Україні інститут присяжних існує лише у наказному провадженні цивільного процесу (стаття 293 Цивільного процесуального кодексу України [41]). Однак, у такому провадженні не здійснюється оцінка доказів як така. Натомість метою судді є застосування відповідних правових норм до конкретних обставин справи. Тобто суд здебільшого вирішує «питання права», щодо яких пересічний громадянин, залучений до судового розгляду як присяжний, не має спеціальних знань та можливості оцінити правильність застосування норми. У такому разі сумнівним є не лише ефективність існування інституту присяжних у цивільному судочинстві, однак, і гарантії їх незалежності (так як присяжний фактично не зможе приймати рішення самостійно, а орієнтуватиметься на позицію професійного судді чи отримане від нього роз'яснення норми).

З наведених причин запровадження інституту присяжних могло б бути логічним, як на цьому наполягає Фурса С.Я. [43, 15] Однак особливістю судового розгляду в Україні є завантаженість судів першої інстанції, через що справи часто розглядаються із пропуском строків. Запровадження інституту присяжних може утворити додаткове навантаження на суд, пов'язане з процедурою відбору, інструктажу присяжних, вивчення доказів та обговорення тощо.

Тому вбачається за доцільне виключити інститут присяжних із цивільного процесу в Україні.

7. Перспективи подальшого розвитку досліджень

Запровадження інституту присяжних може мати позитивні наслідки для розгляду конкретних справ, функціонування судової системи та розвитку громадянського суспільства в цілому. При цьому концепція залучення населення до здійснення правосуддя не є новою і неодноразово реалізовувалась у різних державах в різні історичні періоди їх існування, у відмінних обставинах та умовах. Тому вивчення досвіду іноземних держав в частині побудови

відповідних моделей суду присяжних, наслідки відповідних реформ, ризику, що можуть існувати у зв'язку з цим, є важливими для створення в Україні найбільш оптимальної моделі суду присяжних чи обрання іншого способу залучення населення до здійснення правосуддя. Тому вбачаємо за доцільне продовжити зазначену статтю серією досліджень функціонування суду присяжних в окремих країнах: як англо-саксонської правової системи, для яких цей інститут є природнім, так і пост-радянських держав, для яких запровадження суду присяжних стало кроком до демократизації.

8. Висновки

Суд присяжний не є новим інструментом залучення населення до розгляду спорів і з різних підстав та з дотриманням відмінних процедур застосовувався і в стародавньому світі, і в середньовіччі, в новий час та, пройшовши певний шлях еволюції, існує і нині як одна із однак демократії. При цьому для деяких країн суд присяжних є «природнім», тобто таким, що виник у результаті відповідних соціально-історичних процесів. Це характерно, зокрема для країн англо-саксонської правової системи (США, Великобританія), які стали основоположниками цього інституту, в яких присяжні є не лише ознакою ефективності судового розгляду, однак, і усталеного громадянського суспільства.

Однак, для більшості країн суд присяжних є запозиченою моделлю з метою удосконалення власної судової системи, підвищення рівня довіри громадян до правосуддя та їх обізнаності щодо того, як це правосуддя здійснюється. Серед таких держав є як Україна, так і країни континентальної Європи і Азії, для яких характерним є існування окремої моделі суду присяжних (коли справа розглядається присяжними / засідателями у колегії з професійним суддею чи суддями). При цьому існування інших моделей суду присяжних – відмінних від «класичної» (англо-саксонської, за якої присяжні діють окремо від судді, ухвалюючи самостійний вердикт щодо питань факту) – не може бути ознакою недемократичного суспільства. Запровадження тієї чи іншої моделі залежить від історико-культурних особливостей відповідної держави та готовності населення прийняти відповідну модель і ефективно її реалізувати.

На нашу думку, Україна вже готова до запровадження моделі присяжних, наближеної до «класичної», за якої присяжні самостійно вирішуватимуть питання факту. Однак, суд присяжних у цивільному процесі за тією моделлю, яка існує наразі може виявитись не лише неефективним, а навіть ставить під сумнів незалежність присяжних (які не мають змоги самостійно ухвалити справедливе і кваліфіковане рішення з питань права). При цьому запровадження суду присяжних у позовних провадженнях може спричинити затягування судового розгляду та, як наслідок, порушувати право сторін у справі на справедливий судовий розгляд.

Список літератури:

- 1) Конституція України. Закон України. № 254к/96-ВР від 28.06.1996. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- 2) Про суд присяжних. Проект Закону України. Реєстр № 3843 від 14.07.2020). Available at: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/3270>
- 3) Jury Trial. Available at: <https://zenodo.org/record/3984230>
- 4) Stephan Landsman. The Impact Of The Vanishing Jury Trial On Participatory Democracy. Available at: <https://ncji.org/wp-content/uploads/2019/04/2011-Pound-Forum-Landsman-Paper-1.pdf>
- 5) The Story Of «Bushell's Case» An Historical Perspective Of The Right To Jury Trial. Available at: <https://www.goldsteinhilley.com/our-passion/legal-resources/closing-arguments/the-story-of-bushells-case/>

- 6) Gibson, W. (2009). Introduction: The Seven Bishops and the Glorious Revolution. In: James II and the Trial of the Seven Bishops. Palgrave Macmillan, London. Available at: https://doi.org/10.1057/9780230233782_1
- 7) Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. «John Peter Zenger.» Encyclopedia Britannica, January 1, 2023. Available at: <https://www.britannica.com/biography/John-Peter-Zenger>
- 8) Powers v. Ohio. Available at: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/499/400/>
- 9) Солодков А.А. Сучасні світові моделі суду присяжних. Вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2014. № 10-2. Т. 2. С. 133–134
- 10) Overview of process for a jury trial. Available at: <https://www2.gov.bc.ca/gov/content/justice/courthouse-services/jury-duty/overview-of-jury-trial-process>
- 11) Jury Trial – Law, Procedure And How A Decision Is Reached. Available at: <https://vhsfletchers.co.uk/jury-trial-law-procedure-decision/>
- 12) Trial by Jury in Ireland. Available at: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Jury-System-in-Ireland_Thomas-Flanagan_ENG.pdf
- 13) What Jury Service Involves. Available at: <https://www.courts.ie/jury-service>
- 14) Types of Juries. Available at: <https://www.uscourts.gov/>
- 15) The Austrian Judicial System. Available at: <https://www.justiz.gv.at>
- 16) National ordinary courts. Belgium. Available at: https://e-justice.europa.eu/18/EN/national_ordinary_courts?BELGIUM&member=1
- 17) Anderson, S. (1990). Lay Judges and Jurors in Denmark. The American Journal of Comparative Law, 38(4), 839–864. Available at: <https://doi.org/10.2307/840614>
- 18) Fair Trials – Criminal Proceedings and Defence Rights in Denmark. Available at: <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/CRIMINAL-PROCEEDINGS-AND-DEFENCE-RIGHTS-IN-DENMARK.pdf>
- 19) The Jury in Spain. Available at: https://www.spainlawyer.com/free_legal_guide/the-jury-in-spain/#:~:text=The%20jury%20is%20composed%20of,to%20perform%20this%20public%20duty.
- 20) Research study – jury trials, plea bargaining, and restorative justice – International experience and recommendations for Viet Nam, 2023. Available at: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-02/Jury%20Trial_ENG_FINAL.pdf
- 21) National ordinary courts. Malta. URL: https://e-justice.europa.eu/18/EN/national_ordinary_courts?MALTA&member=1
- 22) Sefan Machura and Christoph Rennig, In the Name of the People: Lay Assessors in Germany, printed in Juries, Lay Judges, and Mixed Courts, A Global Perspective, ASCL Studies in Comparative Law, edited by Sanja Kutnjak Ivkovic, Shari Seidman Diamond, Valerie P. Hans, and Nancy S. Marder, Cambridge University Press, 2021, at 160
- 23) Information For Crime Victims About The Criminal Justice Process In Poland. Available at: <https://pl.usembassy.gov/>
- 24) General Information for Amcits Arrested In Portugal. Available at: https://pt.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/185/Judicial-Assistance-to-arrestees-handout_cleared-Nov2017.pdf
- 25) National ordinary courts. France. Available at: https://e-justice.europa.eu/18/EN/national_ordinary_courts?FRANCE&member=1
- 26) Lay judges. Available at: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/en/index/tuomioistuinlaitos/tuomioistuimet/yleisettuomioistuimet/karajaoikeudet/layjudges.html#:~:text=The%20lay%20judge%20must%20be,duties%20of%20a%20lay%20judge.>
- 27) Карнозова Л. М. Разграничение компетенции между председательствующим и коллегией присяжных заседателей: закон и проблемы толкования. Вестник клуба присяжных. 2008. № 1. С. 58-65;

- 28) Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року / за ред. О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди, М. І. Хавронюка. Харків, 2013. – 1072 с
- 29) Татулич І. Правовий статус присяжних у цивільному судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12/2019. С. 67-72
- 30) Тертишник В. М. Суд присяжних: ростки і суть ідеї та її мімікрія при реформуванні кримінального судочинства України. *Право України*. 2012. № 7. С. 274-278.
- 31) Войнарович А. Б. Участь народу в здійсненні правосуддя у кримінальних справах за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2011. – 204 с
- 32) Тополевська Л. Міжнародний досвід діяльності інститутів мирового судді, суду присяжних, народних засідателів та пропозиції щодо можливостей його застосування в Україні: підручник / А. Бурій, Р. Таратула, Р. Тополевський, Л. Тополевська. Л.: РЕБФ «Право і Демократія», 2009. – 131 с
- 33) Волоско І. Р. Суд присяжних в Україні: особливості формування та діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2017. – 244 с
- 34) Гузела М. До питання про суд присяжних за Кримінальним процесуальним законодавством України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*: збірник наукових праць. Львів, 2017. № 861. С. 427-431
- 35) Про судоустрій і статус суддів. Закон України. № 1402-VIII від 02.06.2016. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
- 36) Мартіросян А. Г. Правосуддя за КПК 2012 року: міф чи реальність. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 250-253
- 37) Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України. № 4651-VI від 13.04.2012. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/card2#Card>
- 38) Оверчук С.В. Становлення інституту присяжних в умовах набрання чинності Кримінальним процесуальним кодексом України. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2012. № 2(6). Available at: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12osvpku.pdf>
- 39) Грицаєнко Р. Правовий статус присяжних в умовах вдосконалення інституту суду присяжних в Україні. *Підприємництво, господарство, право*. 2018. № 9/2018. 288 с.
- 40) Лисюк Ю. В. Суд присяжних в Україні: шляхи до відродження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 200-204
- 41) Цивільний процесуальний кодекс України. Закон України. № 1618-IV від 18.03.2004. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/card2#Card>
- 42) Колісник О. В. Непрофесійний елемент складу суду у цивільному судочинстві у контексті європейського досвіду. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2008. Вип. 15. С. 136-144
- 43) Цивільний процес України: проблеми і перспективи: навчальний посібник. Київ: Видавець Фурса С.Я.; КНТ, 2006. – 448 с
- 44) Ясинок М. М. Окреме провадження і народні засідателі: історико-правовий огляд. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 2. С. 160-164
- 45) Сапейко Л. В. Проблематика участі в цивільному судочинстві народних засідателів. *Форум права*. 2015. № 1. С. 295–300
- 46) Смірнова В. Правові підстави участі присяжних у цивільному судочинстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. Вип. 5. С. 66-72.

Jury trial: experience of foreign countries and prospects for further development in Ukraine

Olena Bielova

Sector for Legislative Support of Law Enforcement and the Judiciary of the National Security and Law Enforcement Department of the Research Service of the Verkhovna Rada of Ukraine
ORCID 0000-0003-3408-1374

Kateryna Bumaha

Sector for Legislative Support of Law Enforcement and the Judiciary of the National Security and Law Enforcement Department of the Research Service of the Verkhovna Rada of Ukraine

Summary. This article provides a general historical and legal overview of the establishment of jury trials (in particular, in Ancient Greece, the Roman Republic, the Franks, England from the 11th to the 18th centuries, and the USA from the 17th to the 20th centuries) as a mark of democratisation and the formation of civil society. The authors provide a classification of existing models of jury trials. The article also briefly describes the models of jury trials that exist in different countries: The USA, continental European countries (Austria, Belgium, Denmark, Finland, France, Germany, Malta, Poland, Portugal, Spain, France, Germany, Spain, Poland, Portugal, and the United Kingdom), England, Ireland, and Asian countries (China and Japan). The authors, based on the experience of these foreign countries, made a comparative analysis of the "continental" model of jury trial and the "classical" (Anglo-Saxon) model of trial. In addition, the authors examine the positions of national scholars on the expediency of a jury trial in civil and criminal proceedings. The article contains conclusions regarding the functioning of jury trials in criminal proceedings (as those that consider issues of law) and in civil cases, as well as the most appropriate model of jury trial for Ukraine.

Key words. Jury trial, judiciary, experience of foreign countries.
